

Pr. Vasile COSTAN

**PĂRINTELE PETRE VINTILESCU –
ACTIVITATEA LITURGICĂ,
ACADEMICĂ ȘI DE CERCETARE**

Cuvânt înainte de
Pr. Prof. Univ. Dr. Viorel Sava

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2020

Cu multă recunoștință și admirație,
îchin modesta mea străduință memoriei vrednicului
Părinte Profesor Constantin Muha (1968 - 2020), care,
cu entuziasm și competență, rar întâlnite, în răstimpul
unui sfert de veac cât a vegheat la cârma Seminarului Teologic
„Sfântul Ioan Iacob” din Dorohoi, a trudit la formarea
unei generații tinere de preoți aflați în fața chemării
sau misiunii lor de păstori de suflete.

CUPRINS

Cuvânt înainte	I
Listă de abrevieri	13
Introducere	15
1. Scopul și actualitatea temei	15
2. Obiectivele lucrării și metodele de cercetare	17
3. Stadiul actual al cercetării	19
4. Descrierea capitolelor	20
 I. Părintele profesor Petre Vintilescu, repere biografice	 23
I.1. Neamul Vintileștilor	23
I.2. Studiile	26
I.2.1. Școala Primară	26
I.2.2. Seminarul din Curtea de Argeș și Seminarul Central din București	30
I.2.3. Studiile de licență	31
I.2.4. Studiile de doctorat	33
I.3. Familia părintelui Petre Vintilescu	34
I.4. Slujirea sacerdotală – Petre Vintilescu, preot de vocație	36
I.4.1. Preot paroh la Rătești – Furduiești	38
I.4.2. Preot în orașul Pitești	40
I.4.3. Preot în București	42
I.4.4. Superior al Capelei Ortodoxe Române din Paris	44
I.5. Slujirea prin scris și discurs teologic – Petre Vintilescu, teolog erudit și dascăl consacrat	45
I.5.1. Profesor în cadrul învățământului secundar din Pitești	45
I.5.2. Accederea în mediul universitar	46

I.5.2.1. Catedra de Teologie Practică a Facultății din București, până la părintele Petre Vintilescu	47
I.5.2.2. Activitatea didactică universitară	48
I.5.2.3. O nouă etapă în evoluția catedrei de Teologie Liturgică	50
I.6. Alte aspecte ale activității profesorului Petre Vintilescu	52
I.6.1. Profesor îndrumător de licență	52
I.6.2. Profesor îndrumător de doctorat	53
I.6.3. Decan al Facultății de Teologie din București	55
I.7. Diverse preocupări cultural-religioase și administrative	59
I.8. Distincții primite	61
I.9. Ultimii ani de viață	63
I.10. Părintele profesor Petre Vintilescu – în conștiința urmașilor săi	65
I.10.1. Omul Petre Vintilescu	66
I.10.2. Pedagog luminat și cercetător neobosit	67
I.10.3. Liturgist și liturghisitor	70
I.10.4. „Autoportretul” universitarului	71
I.11. Concluzii	72

II. Opera

părintelui profesor Petre Vintilescu75

II.1. Cărți	77
II.2. Studii și articole	81
II.3. Extrase	86
II.4. Cronici, note, reportaje, traduceri, prefețe	87
II.5. Cuvântări ocazionale și omagiale	91
II.6. Predici	95
II.7. Recenzii și note bibliografice	98
II.7.1. Recenzii întocmite de părintele profesor Petre Vintilescu	98
II.7.2. Recenzii întocmite de alți autori lucrărilor părintelui Petre Vintilescu	99

II.8. Lucrări rămase în manuscris	102
II.9. Concluzii	104

III. Direcții și teme de cercetare reflectate în studiile de liturgică ale părintelui profesor Petre Vintilescu107

III.1. Ostenitori în ogorul Teologiei Liturgice românești până la Petre Vintilescu	107
III.2. Părintele profesor Petre Vintilescu – pasionat cercetător al istoriei cultului	111
III.2.1. Definirea și trăsăturile caracteristice ale cultului creștin ortodox	114
III.2.1.1. Formele cultului extern	115
III.2.1.2. Principiul echilibrului liturgic	116
III.2.1.3. Unitatea, uniformitatea și stabilitatea liturgică	117
III.2.1.4. Posibilitatea și necesitatea adaptării cultului	118
III.2.1.5. Limba liturgică	120
III.3. Părintele Petre Vintilescu – istoric și mistagog al Sfintei Liturghii	121
III.3.1. Sfânta Liturghie – „baza întregului cult ortodox”	122
III.3.2. „Încercările” de istorie a Sfintei Liturghii	124
III.3.2.1. Originea și evoluția anaforei euharistice	124
III.3.2.2. De la uniformitate spre diversitate – Riturile liturgice	128
III.3.2.3. Raportul dintre ritualul euharistic și ritualul pascal iudaic	129
III.3.2.4. Agapa și Euharistia	132
III.3.2.5. Episodul Emaus – un punct nevralgic	134
III.4. Sfânta Liturghie comentată în oficiul și în textul ei	136
III.4.1. Pregătirea slujitorilor pentru săvârșirea Sfintei Liturghii	137
III.4.2. Proscomidia	139
III.4.2.1. Proscomidia – considerații istorice	139
III.4.2.2. Locul și ritualul Proscomidiei în cadrul Sfintei Liturghii	140
III.4.2.3. Ritualul Agnețului și al Potirului	142

III.4.2.4. Ritualul miridelor	143
III.4.2.5. Darurile de jertfă	146
III.4.3. Liturghia catehumenilor	148
III.4.3.1. Analiză istorico-liturgică	148
III.4.3.2. Originea și evoluția Liturghiei catehumenilor	148
III.4.3.3. Enarxa (ἐναρχία)	151
III.4.3.4. Imnul „Unule-Născut”	154
III.4.3.5. Intrarea cu Evanghelia	154
III.4.3.6. Trisaghionul liturgic	155
III.4.3.7. Lecturile din Sfânta Scriptură	158
III.4.3.8. Predica	159
III.4.3.9. Ritualurile de încheiere a Liturghiei catehumenilor	160
III.4.4. Liturghia credincioșilor	161
III.4.4.1. „Intrarea cea mare”	162
III.4.4.2. Imnul heruvimic	163
III.4.4.3. „Rugăciunea Proskomidiei” sau „a punerii înainte”	168
III.4.4.4. Sărutarea păcii și Simbolul credinței	170
III.4.4.5. Anaforaua sau Rugăciunea Sfintei Jertfe	172
III.4.4.5.1. Marea rugăciune euharistică	173
III.4.4.5.1.1. Imnul serafimic	174
III.4.4.5.2. Anamneza	179
III.4.4.5.3. Epicleza – mărturii liturgice și patristice	180
III.4.4.5.3.1. Caracterul sacrificial al Sfintei Euharistii	182
III.4.4.5.4. Dipticele – Scurt istoric	184
III.4.4.5.4.1. Pomenirile de la Sfânta Jertfă euharistică	185
III.4.4.6. Axionul	188
III.4.4.7. Împărtășirea în cadrul Sfintei Liturghii	190
III.4.4.7.1. Actele liturgice premergătoare împărtășirii	190
III.4.4.7.2. Împărtășirea	191
III.4.4.8. Apolisul	193
III.4.4.9. Miruitul	194
III.4.4.10. Anafora sau Antidoron	196
III.4.5. Semnificațiile simbolico-mistice ale Sfintei Liturghii	199
III.4.5.1. Proskomidia – semnificații simbolico-mistice	200
III.4.5.2. Simbolismul Liturghiei catehumenilor	202

III.4.5.3. Symbolismul Liturghiei credincioșilor	204
III.5. Liturghia Darurilor mai înainte sfințite în preocuparea părintelui Petre Vintilescu	206
III.6. Serviciile premergătoare Sfintei Liturghii	210
III.6.1. Slujba de seară – rânduiala și semnificația teologico-simbolică	211
III.6.1.1. Litia – istorie și explicare	213
III.6.2. Slujba de dimineață – istoric și simbolism	214
III.6.2.1. Miezonoaptea	214
III.6.2.2. Utrenia	214
III.7. Cartea <i>Liturghierului</i> în preocupările părintelui Petre Vintilescu	216
III.7.1. Scurtă istorie a evoluției <i>Liturghierului</i>	218
III.7.2. Contribuții la revizuirea <i>Liturghierului</i>	221
III.7.3. Petre Vintilescu – harnic și iscusit diortositor al <i>Liturghierului</i>	223
III.7.4. Problema particularităților	229
III.7.5. <i>Liturghierul</i> tipărit la București, în anul 1956 – ediție de referință	231
III.8. Lămurirea unor expresii liturgice – contribuții de filologie liturgică și doctrină	233
III.8.1. O propoziție liturgică – „Cu înțelepciune, drepti!” ori „Cu înțelepciune dreaptă”?	233
III.8.2. λογική λατρεία – „Slujbă cuvântătoare” sau „duhovnicească”?	236
III.8.3. „Mila păcii, jertfa laudei”	238
III.8.4. Verbul „a mântui” ca termen de invocare	240
III.8.5. „Ca un miel spre junghiere...” sau „Ca o oaie spre junghiere...”?	243
III.9. Preocupări tipiconale	246
III.9.1. Precizări cu privire la rolul de proskomitor al diaconului	246
III.9.2. Pomenirea îngerilor la Proskomidie	248
III.9.3. Troparul Ceasului al treilea în rânduiala epiclezei	250

III.9.4. Practici vechi și noi la ceremonialul vohodurilor	252
III.9.5. Binația Liturghiei	254
III.10. Petre Vintilescu – iubitor de poezie și cântare bisericească	255
III.10.1. Geneza și dezvoltarea poeziei imnografice	259
III.10.1.1. Cauze și factori care au motivat creația imnografică	259
III.10.1.2. Inaugurarea imnografiei creștine	260
III.10.1.3. Importanța imnului în mărturisirea dreptei credințe	264
III.10.2. Formele poeziei imnografice și melozi reprezentativi	266
III.10.2.1. Poezia de inspirație creștină din serviciul Laudelor bisericești	266
III.10.2.2. „Veacul troparului”	267
III.10.2.2.1. Factorii care au favorizat ascensiunea liturgică a troparului	268
III.10.2.3. Roman Melodul și originea condacului	271
III.10.2.3.1. Epoca de înflorire a condacului	273
III.10.2.3.2. Elementele constitutive ale condacului	276
III.10.2.4. „Veacul canonului”	278
III.10.2.4.1. Școala aghiopolită	280
III.10.2.4.2. Școala constantinopolitană	281
III.10.3. Imnele din Sfânta Liturghie	284
III.10.4. Cântarea bisericească	286
III.10.4.1. Considerații istorice	286
III.10.4.2. Cântarea bizantină – „scurtă privire”	290
III.10.5. Cântarea Evangheliei și a Apostolului	293
III.10.6. Cântarea bisericească – precizări și lămuriri canonice	293
III.11. „Elemente de istoria artei creștine”	297
III.11.1. Arhitectura bisericească	298
III.12. Concluzii	300

IV. Contribuția părintelui profesor Petre Vintilescu la dezvoltarea Teologiei Pastorale de nivel academic ...305

IV.1. Aspecte pastorale reflectate în opera părintelui profesor Petre Vintilescu	309
---	-----

IV.1.1. Taina Spovedaniei – cel mai eficient mijloc de pastorație individuală	310
IV.1.1.1. Calitățile preotului duhovnic	313
IV.1.1.2. Exigențe ale unei mărturisiri eficiente	318
IV.1.1.3. Precizări cu privire la materia și forma mărturisirii	321
IV.1.1.4. Metode și mijloace ale teraputicii spirituale	325
IV.1.2. Disciplina împărtășirii	331
IV.1.2.1. Frecvența primirii Sfintei Împărtășanii: deasă sau rară?	333
IV.1.3. Chipul preotului în viziunea pastoralistului Petre Vintilescu	338
IV.1.3.1. Temeiuri ale slujirii sacerdotale	339
IV.1.3.1.1. Vocația	339
IV.1.3.1.2. Dragostea, devotamentul și jertfa păstorului	341
IV.1.3.2. Exemplul personal al preotului și al familiei sale	344
IV.1.3.3. Sacerdotul – continuator al slujirii învățătoresți a Mântuitorului	347
IV.1.3.4. „Preotul în oficiul său de liturghisitor”	351
IV.1.3.5. Prezența socială a preotului	354
IV.1.4. Parohia, spațiul lucrării păstorului de suflete	356
IV.1.5. Rolul și importanța Sfintei Liturghii în viața comunității, în viziunea părintelui Petre Vintilescu	358
IV.1.5.1. Sfânta Liturghie – lauda și mulțumirea comunității liturgice față de Dumnezeu și cale de sfințire a vieții acesteia	358
IV.1.5.2. Dimensiunea catehetică a Sfintei Liturghii	360
IV.1.5.3. Sfânta Liturghie – liantul comunității creștine	364
IV.1.5.3.1. Sfânta Liturghie – solidaritate prin rugăciune	367
IV.1.5.3.2. „Rugăciunea ecleziologică” – manifestare a conștiinței de comunitate	368
IV.1.5.4. Valențe sociale ale Sfintei Liturghii	370
IV.2. Contribuții omiletice	374
IV.2.1. Rolul prediciei și sugestii pentru revigorarea ei	375
IV.2.2. Petre Vintilescu – orator talentat	378
IV.3. Concluzii	379

V. Activitatea de cercetare teologico-liturgică a părintelui profesor Petre Vintilescu, în context ecumenic	381
V.1. Relevanța operei liturgistului român în contextul <i>mișcării liturgice</i> din Apus	382
V.2. Cultul Bisericii Ortodoxe – mijloc de apărare și de propovăduire a drepte credințe	384
V.2.1. Relația dintre doctrină și cult	384
V.2.2. Cultul – „cetate a Ortodoxiei și pavăză în fața ereziei”	386
V.3. Cultul – abordări interconfesionale	388
V.4. Contribuția părintelui profesor Petre Vintilescu la promovarea dialogului teologic și ecumenic	393
V.4.1. Participarea și contribuția liturgistului român la congrese și întruniri interortodoxe	393
V.4.1.1. Congresul profesorilor de Teologie Ortodoxă de la Atena	393
V.4.1.2. Conferința ortodoxă de la Moscova, 1948	395
V.4.2. Participarea și aportul profesorului Petre Vintilescu la dialogul interconfesional	398
V.4.2.1. Conferința română ortodoxă-anglicană de la București, iunie 1935	399
V.5. Atitudinea față de cultele eterodoxe	402
V.6. Concluzii	404
Concluzii finale	407
Bibliografie	413
Anexe	445

CUVÂNT ÎNAINTE

La începutul anului 2019, la Facultatea de Teologie „Iustinian Patriarhul” din București, a fost pus în aplicare un proiect al Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, intitulat „Profesorii noștri, învățătorii noștri”, proiect menit să pună în lumină chipurile tuturor dascălilor de Teologie care au slujit învățământul teologic românesc la această Facultate, de la începuturile ei până astăzi. Potrivit proiectului, sub forma unor medalioane omagiale, fiecărui dascăl de teologie avea să-i fie prezentate viața, activitatea academică și de cercetare, așa încât, în final, să avem o viziune de ansamblu asupra a ceea ce a însemnat aproape un secol și jumătate de istorie a învățământului teologic universitar bucureștean. În cadrul acestui proiect au fost cuprinși și cei care au slujit Catedra de Teologie Liturgică, Pastorală și Artă Creștină, așa cum a fost formulată disciplina pe care au predat-o multă vreme liturgiștii români în instituția de învățământ amintită. Astfel, medalionul dedicat unuia dintre personalitățile marcante care au slujit această disciplină, Părintele Prof. Nicolae D. Necula, mutat la cele veșnice în data de 3 septembrie 2017, a fost încredințat subsemnatului, cel dedicat Părintelui Prof. Ene Braniște, a fost încredințat Înaltpreasfințitului Laurențiu, Mitropolitul Ardealului, iar cel dedicat Părintelui Prof. Petre Vintilescu, a fost încredințat Părintelui Prof. Nicu Moldoveanu. Proiectul inițiat de Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a fost coordonat de Părintele Profesor Ioan Moldoveanu, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul” din București și s-a finalizat cu publicarea a două volume, cu titlul: *Profesorii noștri, învățătorii noștri*, Editura Basilica, București, 2020, vol. I, 506 p., vol. II 594 p. Acest proiect se pliază foarte bine pe un alt proiect, pe care am avut bucuria și onoarea să-l inițiez și să-l coordonez, acela de a omagia, prin medalioane științifice, la nivelul unor teze de doctorat, marile personalități care au

slujit Teologia Liturgică românească. Astfel, în 2017, în luna septembrie, la Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași, am avut bucuria de a prezenta o lucrare de doctorat de excepție, dedicată Părintelui Prof. Ene Braniște, alcătuită de către doctorandul (acum doctor) preot Cătălin Mihai Bucur, un tânăr cercetător harnic și priceput. Lucrarea a fost deja publicată sub titlul: *Contribuția Părintelui profesor Ene Braniște la îmbogățirea tezaurului liturgic românesc*, Editura Doxologia, Iași, 2019, 489 p. În continuarea acestui proiect, am încredințat tânărului doctorand Vasile Costan o temă asemănătoare, care, de această dată, este dedicată celui dintâi dintre liturgiștii români, Părintele Prof. Petre Vintilescu. Urmează, ca la vremea cuvenită, să încredințăm o temă asemănătoare, care să pună în valoare chipul luminos al dascălului nostru, Părintele Prof. Nicolae Necula, mutat, așa cum spuneam, la cele veșnice. Spre deosebire de proiectul care s-a derulat în cadrul Facultății de Teologie din București, proiect care și-a propus realizarea unor medalioane-sinteză, adunate la un loc într-un volum dedicat tuturor dascălilor de teologie din București, proiectul nostru urmărește să facă o prezentare completă a acestor personalități, a vieții și activității lor didactice și a operei lor teologice, realizând, totodată, o evaluare a acestei opere în contextul cercetării teologice liturgice mai vechi și mai noi.

Dintre marii profesori de Liturgică, slujitori ai acestei discipline de importanță majoră pentru învățământul teologic, cel dintâi care ne reține atenția prin modul în care a slujit această catedră, dar și prin opera sa, este Părintele Prof. Petre Vintilescu. Personalitatea lui se impune prin seriozitatea prin care și-a asumat slujirea catedrei, prin acrvia științifică a operei vaste pe care a realizat-o, prin diversitatea temelor pe care le-a abordat în cercetarea sa, prin ineditul unora dintre temele cercetate, prin profunzimea teologică a scrisului său și prin capacitatea extraordinară de a integra rezultatele cercetării sale în contextul larg al cercetării liturgice europene din vremea sa, aceste rezultate plasându-l între cei mai mari cercetători ai vremii din domeniul Teologiei Liturgice. Deși diversitatea temelor abordate în cercetarea sa este foarte mare, totuși, se cuvine să subliniem faptul că Părintele Petre Vintilescu s-a impus, mai ales, prin aspectele istorico-liturgice ale cultului divin tratate în studiile pe care le-a elaborat. El este considerat, pe drept cuvânt, primul istoric, în adevăratul sens al cuvântului, al cultului divin ortodox, pe pământ românesc. Studiile sale istorico-liturgice referitoare la unele dintre Laudele bisericești care alcătuiesc serviciul divin public zilnic sunt normative până astăzi, iar cercetarea

actuală referitoare la aceste slujbe bisericești nu se poate face fără referire la opera Părintelui Petre Vintilescu. Dintre toate lucrările cu caracter istorico-liturgic scrise de dânsul, de departe, se impune prima *Istorie a Sfintei Liturghii* realizată pe pământ românesc, o sinteză pe această temă, a cărei valoare științifică nu a fost depășită până în prezent în Teologia românească, în pofida unor încercări care au fost făcute de către unii cercetători mai tineri. La fel de importantă este opera care vizează exegeza liturgică, introdusă și promovată la nivel științific și academic, pentru prima dată, în spațiul românesc, tot de Părintele Petre Vintilescu. Putem spune cu certitudine că multe din lucrările sale sunt lucrări de pionierat în domeniu și că în multe privințe poate fi considerat un deschizător de drumuri pentru cercetarea Teologică Liturgică de după dânsul. Opera sa a umplut un gol imens resimțit în Teologia Liturgică românească de până atunci, cele realizate de el constituind fundamentele multor cercetări ulterioare realizate în domeniu. Urmașul său la catedră, Părintele Prof. Ene Braniște a construit mult pe temeliile așezate de Părintele Petre Vintilescu. La fel au făcut și alți cercetători. Faptul că liturgistul Petre Vintilescu este considerat „părintele” Teologiei Liturgice românești exprimă un mare adevăr. Temelia acestui adevăr o constituie tocmai opera sa.

Considerațiile sumare, făcute mai sus, cu referire la opera Părintelui Petre Vintilescu, au menirea de a evidenția importanța temei de cercetare, intitulată *Părintele Petre Vintilescu – Activitatea liturgică, academică și de cercetare*, încredințată doctorandului nostru, preot Vasile Costan. Dintru început trebuie să remarc faptul că alegerea tânărului cercetător pentru această temă a fost inspirată, părintele Costan Vasile, prin rezultatele pe care le-a obținut, făcând dovada unei maturități teologice depline și a unei cunoașteri de excepție a operei Părintelui Petre Vintilescu, operă pe care, autorul prezentei teze, a cercetat-o până în cele mai mici amănunte și pătrunzând până la cele mai adânci înțelesuri ale ei. Putem afirma, fără să exagerăm cumva, că autorul tezei pe care am coordonat-o este, la ora actuală, cel mai bun cunoscător al operei Părintelui Petre Vintilescu. Multe dintre aspectele prezentate în lucrare au caracter inedit, părintele doctorand Vasile Costan făcând muncă de teren și căutând să descopere pe urmașii în viață, de la care a cules informații foarte prețioase despre chipul plin de lumină al preotului, despre dascălul desăvârșit de la catedră, despre teologul erudit și despre cercetătorul complet, care a fost Părintele Petre Vintilescu. A căutat în arhivele satului natal al Părintelui Petre Vintilescu, în cele ale parohiilor în care el a slujit în calitate de preot, în arhivele

Facultății de Teologie din București și în arhivele altor instituții, identificând, pas cu pas și etapă cu etapă, viața și lucrarea pastorală, academică și de cercetare, inserându-le măiestrit în lucrarea sa. Dăruirea doctorandului în a cerceta tema care i-a fost încredințată a mers până la a se identifica cu opera pe care a realizat-o. Prin ceea ce am împlinit împreună, considerăm că am adus un omagiu bine meritat și îndelung așteptat acestui titan al Teologiei Liturgice românești. Pe lângă aspectele inedite, pe care lucrarea doctorandului nostru le conține, menționăm și valoarea teologică deosebită a conținutului acesteia, doctorandul dovedind calități analitice și sintetice deosebite, evaluând și valorificând fondul operei Părintelui Petre Vintilescu în scopul realizării științifice a tezei sale.

Din punct de vedere științific lucrarea este realizată urmând normativele în vigoare, mulțimea notelor de subsol arătând buna informare a autorului și, în același timp, cunoașterea deplină a operei pe care a studiat-o. Valoarea și importanța lucrării reies și din aplicabilitatea ei practică, conținutul acesteia oferindu-se preoților de parohie ca un instrument deosebit de util. Prin felul în care autorul lucrării prezintă și evaluează opera Părintelui profesor Petre Vintilescu, constituie un progres real, util și eficient, în cercetarea specifică domeniului Teologiei Liturgice.

Lucrarea realizată de părintele Vasile Costan sub îndrumarea noastră urmează cutumele specifice cercetării la nivelul doctoratului și se constituie din introducere, cinci capitole de fond, concluzii finale și bibliografia generală, urmate de un număr impresionant de anexe în care autorul prezintă documente privitoare la viața personală și de familie, la starea civilă a Părintelui Petre Vintilescu, la starea clericală, la studiile pe care dânsul le-a făcut, la activitatea didactică și de cercetare, la activitatea administrativă care i-a fost încredințată în cadrul Facultății de Teologie din București (în vremea sa fiind numită Institut de Grad Universitar) și la alte activități și ascultări pe care le-a împlinit în cadrul altor instituții bisericești.

În partea introductivă sunt arătate scopul și actualitatea temei, obiectivele lucrării și metodele de cercetare, stadiul actual al cercetării, încheindu-se această parte cu descrierea succintă a capitolelor care constituie corpul lucrării. Cu referire la stadiul actual al cercetării, autorul arată că viața și activitatea Părintelui Petre Vintilescu au fost prezentate doar în câteva medalioane aniversare, realizate de ucenicii și de urmașii la catedră a dânsului. Această precizare ne lasă să înțelegem, și mai bine, necesitatea abordării și prezentării personalității complexe a Părintelui Profesor Petre Vintilescu într-o teză de doctorat.

Primul capitol al lucrării conține o amănunțită prezentare biografică a Părintelui Petre Vintilescu, începând cu neamul Vintileștilor, căruia prin naștere îi aparține, continuând cu studiile pe care Părintele Petre Vintilescu le-a făcut în satul natal, la Seminarul din Curtea de Argeș și la cel Central din București, și încheind cu studiile de Licență și Doctorat urmate la Institutul Teologic de Grad Universitar din București. Voind să reflecte, cât mai fidel, traseul formării intelectuale și profesionale a Părintelui Petre Vintilescu, autorul a căutat în arhive și a descoperit acte de studii, foi matricole, diplome, adeverințe etc., care reflectă nivelul de pregătire și rezultate obținute de Părintele Petre Vintilescu în anumite stadii ale devenirii sale. Este interesant, de exemplu, sistemul de evaluare, cu bile albe, roșii și negre, utilizat la nivelul doctoratului, în vremea Părintelui Petre Vintilescu. Un fapt care a fost evidențiat în mod deosebit, în prima parte a acestui capitol, este cel privitor la dragostea față de studiu a Părintelui Petre Vintilescu. Aceasta l-a ajutat să devină un om cu o vastă cultură teologică și laică, un liturgist de vocație și, mai ales, l-a ajutat să ajungă dintr-un preot de parohie, un dascăl de teologie, de nivel universitar, de excepție. Trecerea aceasta nu este ușoară. Învățământul teologic românesc actual înregistrează nume de profesori care, din preoți de parohie, au devenit dascăli la catedră, fără a reuși să facă această trecere de la nivelul preotului de parohie, la nivelul dascălului de la catedră, care să corespundă exigențelor învățământului universitar. Părintele Petre Vintilescu a reușit această trecere, iar reușita reflectă o oarecare genialitate a sa.

Formarea pe care a dobândit-o în școală vine pe fondul unei zidiri duhovnicești temeinice pe care a dobândit-o în casa părintească. Ecourile formării sale în familie se vor reflecta și în slujirea sa preotească. A fost un preot cu înaltă ținută clericală, nu același lucru se poate spune despre statura sa fizică, cu un simț pastoral de excepție. Acest simț pastoral, împreună cu experiența dobândită în slujirea credincioșilor, vor constitui suportul unor lucrări de Teologie Pastorală de mare anvergură. Între acestea se cuvine să menționăm lucrarea *Spovedania și duhovnicia* publicată în 1936, republicată în mai multe ediții de atunci și până acum, lucrare normativă până astăzi.

În partea a doua a capitolului întâi autorul descrie activitatea didactică pe care Părintele Petre Vintilescu a desfășurat-o de-a lungul vieții sale, începând cu învățământul secundar, fiind profesor în Pitești, și continuând cu activitatea bogată în învățământul universitar, la Institutul Teologic de Grad Universitar din București, unde a slujit cu dăruire deplină și cu

profesionalism exemplar catedra de Teologie Practică. Pe lângă activitatea desfășurată la catedră, atât la nivel de licență, cât și ca îndrumător de doctorat, Părintele Petre Vintilescu a împlinit și slujiri administrative, cum a fost aceea de Decan al Institutului Teologic din București.

În conștiința urmașilor el reprezintă icoana dascălului desăvârșit „din naștere fiind dăruit cu un echilibru în toate cele... nici avar, nici risipitor”, „foarte calculat”, „un exemplu de cinste și corectitudine ireproșabilă, un om al muncii și al datoriei, un caracter integru și inflexibil... care n-a pactizat niciodată cu necinstea, minciuna și inconsecvența”, care „detesta să mintă sau să înflorească adevărul”, fiind intransigent cu sine și cu ceilalți, fapt care a atras asupra sa, în rândul studenților, supranumele (porecla) de „leul”. În persoana Părintelui Petre Vintilescu se înmănușează, într-o armonie deplină, chipul liturghisitorului de vocație și al liturgistului talentat. Studiul și cercetarea făceau parte în mod firesc din viața lui. Acestea, cum el însuși mărturisește în „autoportretul” pe care ni l-a lăsat, i-au devenit „prieteni lăuntrici” și i-au fost „legi de viață”. Primul capitol se încheie cu concluzii parțiale în care autorul sintetizează capitolul pe care l-a realizat. Aceste concluzii parțiale, pe care le considerăm binevenite în cadrul lucrării, apar la finalul fiecărui capitol.

Al doilea capitol al lucrării conține o prezentare cronologică a operei teologului Petre Vintilescu. O primă sinteză a acestei opere o face însuși autorul în așa numita *bio-bibliografie* a sa, în care lucrările sale sunt grupate tematic. În prezentarea cronologică pe care doctorandul nostru o face operei Părintelui Vintilescu, capitolele sunt constituite din: cărți, studii și articole, extrase, cronici, note, reportaje, traduceri, prefete, cuvântări ocazionale și omagiale, predici, recenzii și note bibliografice, și recenzii întocmite de alți autori lucrărilor dânsului, încheind prezentarea acestei opere vaste cu lucrările rămase în manuscris. Prezentarea cronologică a operei Părintelui Petre Vintilescu ne dă posibilitatea, pe de o parte, să-i descoperim marelui liturgist român calitățile incontestabile de cercetător, iar pe de altă parte, să constatăm progresul continuu în cercetare, dublat de maturizarea permanentă a cercetătorului.

În al treilea capitol al lucrării, părintele Vasile Costan identifică temele de cercetare reflectate în opera Părintelui Profesor Petre Vintilescu. Privită la modul general, opera Părintelui Petre Vintilescu ni-l descoperă pe acesta ca fiind un pasionat cercetător al cultului divin. Validarea lui în această calitate se realizează odată cu susținerea tezei de doctorat intitulată *Cultul și ereziile*, lucrare care a fost publicată, în 1926, la Pitești, care, pentru tema

tratată, rămâne normativă până astăzi. Diversitatea temelor abordate în studiile sale, de Părintele Petre Vintilescu, este impresionantă. El tratează despre formele cultului divin, despre unitate și uniformitate liturgică, despre limba liturgică. Elementele de istoria cultului divin sunt dublate de cele de mistagogie liturgică, Părintele Vintilescu dovedindu-se a fi un profund teolog și un rafinat exeget al slujbelor divine în ansamblu și al elementelor particulare ale acestora. Un loc special în cercetarea sa l-a ocupat Sfânta Liturghie, pe care a prezentat-o din punct de vedere istoric, liturgico-tipiconal și teologico-simbolic, părți însemnate ale cercetării pe această temă fiind publicate în lucrarea intitulată *Liturghierul explicat*, apărută în 1972, la București, la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, republicată, la aceeași editură, în 1998. Această lucrare care tratează despre slujbele menționate în *Liturghierul* ortodox este cea mai valoroasă între toate lucrările publicate vreodată, pe această temă, în lumea ortodoxă. A fost preocupat, de asemenea, de istoria formării unor cărți de cult și de conținutul acestora. O lucrare de pionierat a fost și cea privitoare la imnografia cărților de cult și la cântarea bisericească. De altfel, dânsul poate fi considerat și „părintele” cercetării imnografiei liturgice, în spațiul românesc, lucrarea care-i conferă acest statut fiind cunoscută sub titlul: *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, Editura „Pace”, București, 1937, 400 p., republicată în 2005 la Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 270 p. și la Editura Partener, Galați, 2006, 359 p., ediția din urmă fiind îngrijită și adăugită de Pr. Eugen Drăgoi. Întrucât disciplina pe care a predat-o conținea și capitole de artă bisericească, unele studii publicate de Părintele Petre Vintilescu tratează și despre aceste teme.

Al patrulea capitol al lucrării este dedicat Teologiei Pastorale, pe care Părintele Petre Vintilescu a slujit-o, în egală măsură și cu același devotament, la amvonul catedrei și în activitatea de cercetare. Temele majore pe care dânsul le-a cercetat și despre care a scris sunt legate de Taina Spovedaniei, de frecvența primirii Sfintei Împărtășanii, de calitățile slujitorului de la altar, de vocația acestuia, de parohie și parohieni, de prezența preotului în societate etc. Un loc important în cercetarea sa, în zona Teologiei Pastorale, îl ocupă temele despre Sfânta Liturghie, Părintele Petre Vintilescu evidențiind rolul acesteia în viața comunității, aspectele catehetice ale ei, valențele sociale etc.

Întrucât activitatea academică și de cercetare a Părintelui Petre Vintilescu s-a desfășurat în perioada în care în Apus mișcarea de înnoire liturgică

era în plină desfășurare, o serie de articole și studii se concentrează asupra temelor care scot în evidență identitatea cultului divin ortodox, prin raportare la cultul divin al altor confesiuni creștine, introducând, astfel, în arealul cercetării liturgice românești elemente de Teologie Liturgică Comparată. Această direcție de cercetare va fi continuată și dezvoltată de urmașul său la catedră, Părintele Profesor Ene Braniște și de alți cercetători liturgiști mai noi. Aceste aspecte sunt abordate în capitolul al cincilea al lucrării. Tot în acest capitol autorul lucrării, părintele Costan Vasile, evidențiază implicarea Părintelui Petre Vintilescu în dialogul ecumenic, punctând contribuțiile dânsului în cadrul acestui dialog. Din această prezentare reiese că Părintele Petre Vintilescu era un teolog cunoscut, apreciat și respectat de teologii străini de marcă, aparținători altor confesiuni creștine.

Concluziile finale ale lucrării sunt bine alcătuite, autorul căutând să prezinte în sinteză contribuțiile majore pe care Părintele Petre Vintilescu le-a adus cercetării teologico-liturgice și pastorale românești. Bibliografia este constituită din izvoare scripturistice și patristice, din documente de arhivă, cărți de cult, enciclopedii și dicționare, publicații ale mai multor autori, studii și articole din opera publicată a Părintelui Petre Vintilescu și manuscrisele nepublicate ale dânsului, însumând 436 de lucrări, din care autorul a extras un număr impresionant de note bibliografice.

Lucrarea de doctorat realizată de părintele Costan Vasile este meritorie, eforturile depuse de autor fiind impresionante, hărnicia fiind una dintre caracteristicile definitorii ale preacucerniciei sale. Conținutul lucrării reflectă maturitate teologică, calități evidente de cercetător și capacități de analiză și sinteză. Toate acestea i-au slujit la realizarea unui medalion pe măsura personalității care a făcut obiectul cercetării sale. Credem că dacă Părintele Petre Vintilescu ar citi această lucrare s-ar bucura de modul în care este prezentat și omagiat. Lucrarea se impune prin conținutul ei științific, prin profunzimea teologică și prin finalitatea practică pe care o are, adresându-se și fiind utilă, în egală măsură, cercetătorilor în domeniul Teologiei Liturgice și al Teologiei Pastorale și păstorilor de suflet din parohii. Aprecierile noastre se referă și la modul în care autorul lucrării face aprecieri la adresa operei Părintelui Petre Vintilescu. Aceste aprecieri sunt pertinente, echilibrate și de bun simț. O astfel de atitudine față de marile personalități ale Teologiei românești, îi este necesară și îi stă bine oricărui cercetător.

Sosind timpul ca această lucrare, alcătuită sub îndrumarea noastră de harnicul doctorand (acum doctor în teologie) și vrednicul preot Vasile

Costan, să fie publicată, socotim că am săvârșit un lucru bun și bineplăcut lui Dumnezeu și oamenilor elogiind și evidențiind într-o teză de doctorat o personalitate de prim rang a Teologiei Liturgice și Pastorale românești, așa cum, la unison, este apreciat Părintele Petre Vintilescu. De asemeni, credem că în spațiul academic și printre cercetătorii pasionați de Teologie Liturgică și Pastorală va fi apreciată ca necesară și va fi bine primită, iar pe tărâm practic, în lucrarea liturgico-pastorală și misionară a preoților de parohie, sperăm să răspundă așteptărilor și nevoilor celor care caută mereu modele din care să se inspire în slujirea lor. Iar Părintele Petre Vintilescu a fost și rămâne un adevărat model. Nu în ultimul rând, nădăjduim ca lucrarea aceasta să fie model, vrednic de urmat, pentru tinerii cercetători.

Felicitându-l, din toată inima, pe părintele Vasile Costan, ucenic vrednic în slujire și harnic în lucrare, pentru această bună împlinire și frumoasă rodire și îndemnându-l să continue munca de cercetare, dorim tuturor cititorilor acestei cărți să descopere în paginile ei lumină pentru minte, bucurie pentru inimă și hrană mântuitoare pentru suflet.

Pr. Prof. Univ. Dr. VIOREL SAVA
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”
Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

IV

CONTRIBUȚIA PĂRINTELUI PROFESOR PETRE VINTILESCU LA DEZVOLTAREA TEOLOGIEI PASTORALE DE NIVEL ACADEMIC

Asemenea predecesorului său, profesorul cernăuțean Vasile Mitrofanovici, cunoscut în special ca liturgist, dar care a slujit și celelalte discipline din sfera Teologiei Practice¹, profesorul Petre Vintilescu a desfășurat o intensă activitate didactico-științifică și publicistică în domeniul Teologiei Liturgice și, în egală măsură, am putea spune, în cel al Teologiei Pastorale. Astfel, între autorii din spațiul teologic autohton, care au încercat o abordare sistematică a temelor pastorale la nivel universitar, Petre Vintilescu este considerat „primul pastoralist român în adevăratul sens al cuvântului”².

Încă din zorii slujirii sale sacerdotale, tânărul teolog a dovedit serioase preocupări pentru acest domeniu, reflectate în primul său studiu, intitulat *Taina pocăinței* (1911), în care tratează atât despre elementele constitutive ale acestei taine³, cât și despre formele ei de administrare în trecut și în prezent, în Biserica Ortodoxă, dar și în Biserica Romano-Catolică⁴.

¹ Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, „Aspecte pastorale în opera Preotului Profesor Dr. Vasile Mitrofanovici”, în: *Învățămintul universitar vocațional la ceas aniversar – 2010, studii și cercetări*, Editura Doxologia, Iași, 2010, p. 450. Vezi și Pr. Prof. Dr. Nicolae NECULA, „Contribuția...”, pp. 102-104.

² Pr. Prof. Dr. Vasile GORDON, Pr. Asist. Drd. Silviu TUDOSE, „Dezvoltarea studiilor pastorale: Omiletica, Catehetica și Pastorală”, în *Teologia Ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, Editura Basilica, București, 2011, p. 746.

³ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, „Taina pocăinței”, în *Păstorul ortodox*, X (1911), nr. 10-11, pp. 512-524.

⁴ IDEM, „Taina Pocăinței”, în *Păstorul ortodox*, X (1911), nr. 12, pp. 573-584.

În aceeași perioadă, inițiază seria „unei mici biblioteci pastorale”⁵, care avea menirea de a pune la îndemâna slujitorilor Bisericii cărțile necesare descoperirii unor principii valoroase pentru îndrumarea spirituală a credincioșilor.

Studiului menționat anterior se adaugă și alte studii și articole cu un caracter pastoral, precum *Sacerdoțiul creștin – pregătirea și rolul său social* (1926), *Conducerea spirituală și carnetele de conștiință în seminarii* (1927), *Preotul în oficiul său de liturghisitor* (1929), *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine* (1937), *Primirea și oprirea de la Sfânta Împărtășire* (1938), *Sinteza problemelor pastorale ale ceasului de față* (1946), *Spovedania, prilej de pastorație individuală* (1949), *Sfânta Împărtășanie în spiritualitatea creștină. Deasă ori rară împărtășire?* (1953), care scot în evidență preocupările constante ale autorului pentru slujirea pastorală.

Printr-o competentă abordare liturgico-pastorală și prin valorificarea mistagogiei cuprinsă în comentariile liturgice ale marilor exegeți, reușește, în studiile sale, o analiză a principalelor însușiri sau virtuți ale Sfintei Liturghii și a modului în care aceasta înrăurește viața omului în multiplele ei manifestări. Dintre aceste studii, putem aminti: *Valoarea socială a Liturghiei* (1931), *Liturghia în viața românească* (1943), *Funcțiunea eclesiologică sau comunitară a Liturghiei* (1946), *Funcțiunea catehetică a Liturghiei* (1949).

Așa după cum am putut constata în capitolul dedicat vieții părintelui profesor Petre Vintilescu, în toată cariera didactică universitară, preacernicia sa a predat Liturgica și Pastorală, cu mențiunea că, în ceea ce privește Pastorală, pentru anumite perioade, a împărțit această catedră cu diverși colegi. Prin urmare, una dintre primele sale preocupări a fost alcătuirea cursurilor pentru aceste discipline, deci și pentru Teologia Pastorală.

Prima parte a cursului pe care eruditul profesor l-a conceput pentru disciplina Teologiei Pastorale se intitulează *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de Teologie Pastorală indirectă* (1934). După cum însuși mărturisește în *Prefață*⁶, lucrarea a văzut lumina tiparului sub presiunea studenților săi aflați în anul al IV-lea, din anul universitar 1933-1934, anticipând eventualele probleme din parohia în care urmau să păstorească. Astfel, titlul studiului face trimitere la persoana preotului în raport cu situațiile pe care i le creează noul său statut. Fiind un bun pedagog, Petre

⁵ IDEM, *Sacerdoțiul creștin – pregătirea și rolul său social*, Tipografia „Artistica”, Pitești, 1926, p. 3.

⁶ IDEM, *Preotul în fața chemării sale...*, pp. 5-6.

Vintilescu atrage atenția asupra motivelor pentru care studiul Pastoraliei este amânat în programa Facultății de Teologie pentru ultimul an, căci doar acum viitorul păstor de suflete devine conștient de importanța acțiunilor sale în rândul enoriașilor⁷.

Autorul nu se dezice nici de data aceasta de vocația sa de cercetător, întrucât nu intră direct în miezul problemelor fără a prezenta mai întâi poziția, definiția, scopul, relația cu celelalte discipline ale Teologiei sau ale științei profane și împărțirea Teologiei Pastorale. În viziunea acestuia,

Pastorală se ocupă deci de arta preotului de a conduce sufletele la mântuire. Cu alte cuvinte, obiectul ei este să inițieze pe viitorul preot de enorie asupra regulilor, după care el să folosească cunoștințele sale teologice și aptitudinile personale în scopul practic al misiunii sau chemării sale care, final, nu este decât mântuirea sufletelor. Artă de a le adapta la circumstanțe și la cazuri, deci formarea unui bun păstor – iată scopul pastoraliei!⁸

Urmărind evoluția acestui obiect de studiu în mai multe țări creștine, părintele profesor consideră finele veacului al XVIII-lea⁹ ca moment important în care Teologia Pastorală a devenit o disciplină aparte și, implicit, de înflorire a lucrărilor de gen.

Preocupat de formarea cât mai temeinică a studenților săi, întocmește un subcapitol intitulat *Bibliografie sau literatura pastorală*¹⁰, în care enumeră principalele lucrări de specialitate referitoare la pastorație, care ar putea fi consultate. Nu se limitează la operele din literatura română, ci, metodic, enumeră principalele cărți apărute în limba germană, franceză, italiană, spaniolă, engleză sau chiar americană. Referitor la începuturile literaturii pastorale la noi, cercetătorul evidențiază aportul lucrării *Teologia pastorală*¹¹ a arhimandritului Melchisedec Ștefănescu (1822-1892), apărută în anul 1862, la București, fiind prima prezentare de acest fel cu un caracter

⁷ *Ibidem*, pp. 17-18.

⁸ *Ibidem*, p. 12.

⁹ *Ibidem*, p. 27

¹⁰ *Ibidem*, pp. 26-36.

¹¹ Remarcăm faptul că manualul de *Pastorală* al Arhimandritului Melchisedec ȘTEFĂNESCU a fost reeditat într-o formă diortosită, grație eforturilor depuse de către părintele profesor Viorel SAVA și părintele drd. Cezar PELIN, oferind cititorilor un material care, pe lângă faptul că păstrează forma și conținutul original, este „bogat în tematici și valoros prin conținut”, în Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, „Prefață” la Arhimandritul Melchisedec ȘTEFĂNESCU, *Teologia Pastorală*, Editura Doxologia, Iași, 2011, p. 21.

sistematic¹². Cele unsprezece pagini dedicate doar bibliografiei recomandate confirmă erudiția dascălului de teologie.

La un interval de trei ani, „acest util manual de Pimenică ortodoxă”¹³ a fost continuat de „un savant studiu despre parohie ca teren de activitate a preotului și despre importanța ei pentru vitalitatea și destinul Bisericii în general”¹⁴, intitulat *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine* (1937).

Însă, cea mai valoroasă dintre lucrările de specialitate publicate de părintele profesor Petre Vintilescu și, totodată, una dintre cărțile cele mai folositoare pentru activitatea păstorilor de suflete este *Spovedania și Duhovnicia* (1939), apreciată de același discipol ca „un manual clasic în materie, scris la un înalt nivel științific, dar util și lesne de consultat pentru toți cei răspunzători de îndrumarea duhovnicească a sufletelor creștine pe cărările virtuții și ale mântuirii”¹⁵.

Deși Taina Spovedaniei comportă evidente aspecte dogmatice și liturgice, din primele rânduri aflăm că autorul își restrânge aria cercetării, analizând-o „numai din punctul de vedere al activității pastorale a preotului, adică al rolului său de cârmuitor sau de îndrumător al sufletelor”¹⁶. Importanța liturgică și pastoral-misionară a spovedaniei a dirijat cercetarea actuală din domeniul Teologiei Practice spre abordări deosebit de interesante și, în aceeași măsură, de valoroase¹⁷.

În conceperea acestui manual despre „arta practică a administrării spovedaniei”¹⁸, eruditul teolog s-a inspirat cu precădere din scrierea unei mari personalități duhovnicești de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, Sfântul Nicodim Aghioritul (1749-1809), intitulată *Carte foarte folositoare de suflet*, cuprinzând trei părți: *Învățătură către duhovnic*, *Canoanele Sfântului Ioan Postitorul* și *Sfătuire către cel ce se spovedește*, care a fost tradusă din grecește și tipărită pentru prima dată pe cheltuiala Mitropolitului Dositei Filliti al Ungrovlahiei (1734-1826), în 1799 și 1800¹⁹.

¹² Pr. Prof. Petre VINTILESCU, *Preotul în fața chemării sale...*, pp. 31-32.

¹³ Pr. Prof. Ene BRANIȘTE, „Preot...”, p. 548.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 549.

¹⁶ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania și duhovnicia*, Reîntregirea, Alba Iulia, ²1995, p. 25.

¹⁷ Vezi † ANDREI, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *Spovedanie și comuniune*, Reîntregirea, Alba Iulia, ³2008; Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, *Taina Mărturisirii în riturile liturgice actuale*, Editura Trinitas, Iași, ²2004; Pr. Dr. Sânică T. PALADE, *Taina Sfintei Spovedanii, mijloc de pastorație individuală*, Editura Sf. Mina, Iași, 2002.

¹⁸ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 29.

¹⁹ Pr. Prof. Dr. M. PĂCURARIU, *op. cit.*, pp. 243-244.

Intuind calitățile necesare autorului unei astfel de lucrări, un distins recenzent al părintelui Vintilescu afirma:

Un asemenea subiect nu putea fi atacat decât sau de un călugăr, a cărui meditație de zi și de noapte, de o viață, asupra desăvârșirii, să fie hărăzită de Dumnezeu cu pătrunderea adâncurilor insondabile ale sufletelor omenești, sau de un dascăl și un duhovnic, a cărui misiune să se țeasă, să se împletească și completeze prin cariera sa, a cărui catedră să fie prelungirea și sintetizarea savantă a parohiei...²⁰.

Prin urmare, *Spovedania și Duhovnicia* poate fi considerată o sinteză a spiritualității athonite și a literaturii patristice, ascetice, pe de o parte, și a erudiției teologice și a bogatei experiențe pastorale de aproximativ 30 de ani, dobândită de Petre Vintilescu ca preot de parohie, pe de altă parte. Faptul că activitatea pastorală exemplară a distinsului profesor a constituit o sursă bogată de inspirație pentru fascinantele sale studii reiese chiar din conținutul acestora²¹.

Data fiind complexitatea subiectului și dorința unei abordări interdisciplinare, din analiza aparatului bibliografic observăm că autorul își consolidează afirmațiile și își întemeiază metodele și mijloacele de îndrumare duhovnicească pe textele scripturistice, pe literatura teologică ortodoxă și apuseană, dar și pe lucrările unor renumiți pedagogi, psihologi sau filosofi, publicate în diferite limbi străine. Astfel, alături de citatele multe și alese din Sfinții Părinți și scriitori bisericești, întâlnim dese referiri la dr. Alexis Carrel, dr. H. Dimmler, F. W. Foerster, Nicolae Arseniev și la foarte mulți canoniști.

IV.1. Aspecte pastorale reflectate în opera părintelui profesor Petre Vintilescu

Tematica abordată de părintele profesor, „amplă și diversă, a adus posterității un tezaur de învățături, ce ne împărtășesc și astăzi lumină și claritate, corecție și cumsecădenie, strategii și soluții, atât în câmpul sacerdotal, cât și în cel pastoral-duhovnicesc”²².

²⁰ Asist. N. CHIȚESCU, (recenzie) Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania și Duhovnicia*, în *Studii Teologice*, VII (1938-1939), p. 413.

²¹ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, pp. 46-47, 102, 121.

²² Pr. Mihai IOSU, „Pr. Prof. Petre Vintilescu și vocația noastră de păstori”, în *Îndrumător bisericesc pe anul de la Hristos 2017*, Editura Andreiana, Sibiu, 2017, p. 325.

În centrul preocupărilor sale pastorale se află preotul, cel care deține rolul principal în viața parohiei, „mediul și condiția normală absolută”²³, în care se realizează legătura și unirea omului cu Dumnezeu. El mijlocește poporului viața dumnezeiască prin Sfintele Taine și tâlcuiește acestuia Evanghelia și învățăturile Bisericii, supraveghează viața religios-morală a păstoriților, încurajând lucrarea virtuților prin respectarea legii morale, căci „el trebuie să fie preocupat a face din elementul supranatural o necesitate permanent simțită în viața enoriașilor săi”²⁴. Chemarea de păstor al sufletelor îl pune pe preot în postura de a interveni frecvent în viața credincioșilor, devenind un resort principal în orientarea și în acțiunile lor, un punct cardinal al vieții lor morale în parohie²⁵. Astfel, înrăurirea lui duhovnicească se prelungește dincolo de zidurile sfântului locaș, în spectrul larg al vieții sociale.

Conform părintelui Petre Vintilescu, tema de actualitate a Pastoraliei creștine o reprezintă conștientizarea responsabilității pe care o are preotul de a chema și a readuce oamenii la Hristos, de a crea premisele participării credincioșilor la viața parohiei, „într-un cuvânt, salvarea sufletului, ca problemă atât a religiei, cât și a culturii umane”²⁶.

IV.1.1. Taina Spovedaniei – cel mai eficient mijloc de pastorație individuală

Referitor la căile și metodele de îndrumare spirituală a credincioșilor spre mântuire, părintele Vintilescu vorbește despre mijloacele pastorației sociale sau colective, care „vizează stările, situațiile, nevoile și condițiile comune în general vieții tuturor credincioșilor, independent de cazul special al fiecăruia”²⁷, ca și de mijloacele pastorației individuale. Pastorația individuală vizează tocmai particularitatea cazurilor fiecărui credincios, cu aspectele lui sufletești, neatinse de pastorația colectivă: „Individuallitatea credincioșilor comportă însă atâtea note și aspecte sufletești,

²³ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, *Parohia ca teren...*, p. 6.

²⁴ *Ibidem*, p. 12.

²⁵ IDEM, *Preotul în fața chemării sale...*, p. 48.

²⁶ IDEM, „Sinteza problemelor pastorale ale ceasului de față”, în *Păstorul ortodox*, XXVI (1946), nr. 1-3, p. 6.

²⁷ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, „Spovedania, prilej de pastorație individuală”, în *Studii Teologice*, I (1949), nr. 9-10, p. 695. Acest studiu a fost republicat în *Spovedania și Euharistia – izvoare ale vieții creștine, I Sfânta Spovedanie – Taina Pocăinței și a iertării păcatelor*, Editura Basilica, București, 2014, pp. 315-329, din care vom cita în continuare.

particulare fiecăruia, care rămân neatinse sau chiar nu pot fi atinse decât indirect și deci superficial, prin metodele conducerii pastorale sociale sau colective”²⁸. Cele două forme ale pastorației sunt privite de autor ca fiind complementare, întrucât „nu numai că nu se pot evita una pe alta, ci, dimpotrivă, se condiționează, alternează, se susțin și servesc una celeilalte ca pregătire și introducere [...] Este vorba de o pastorație în circuit”²⁹.

Pentru că „o adevărată îndrumare spirituală este individuală”³⁰, spovedania se constituie într-un excepțional mijloc pastoral pentru conducerea fiecărui enoriaș în parte, într-o formă sistematică și eficientă³¹.

În mod similar, alți pastoralisti de marcă apreciază Taina Spovedaniei ca fiind „calea cea mai bună și, în același timp, calea cea mai sigură care conduce pe credincioși la Iisus Hristos, la mântuire. De aceea, importanța ei pastorală este unică și neîntrecută în lume”³².

Bun cunoscător și analist al tărâmului de activitate a preotului³³, Petre Vintilescu este de părere că îndrumarea spirituală ce se face în scaunul mărturisirii necesită o activitate pastorală premergătoare, printr-o pregătire colectivă a credincioșilor, dar și individuală³⁴, pentru a li se crea deprinderea de a veni la mărturisire. Prin urmare, consideră că serviciile religioase săvârșite în parohie, dar mai ales activitatea omiletică a preotului sunt un bun prilej pentru acțiunea de conștientizare a dimensiunii și a gravității păcatului, fără de care spovedania nu poate avea un sens bine definit pentru viața spirituală a creștinului și nu poate prezenta o necesitate: „Când preotul va fi făcut să pătrundă adânc în conștiințe toată istoria păcatului [...] când va fi ajuns să determine ură împotriva păcatului, atunci el a izbutit să realizeze și pentru Taina Spovedaniei

²⁸ *Ibidem*, p. 315.

²⁹ *Ibidem*, p. 316.

³⁰ IDEM, *Spovedania...*, pp. 29, 33; IDEM, „Conducerea spirituală și carnetele de conștiință în seminarii”, în *Buletinul Eparhiei Argeșului*, II (1927), nr. 21-22, p. 14.

³¹ IDEM, „Spovedania, prilej de pastorație...”, p. 316.

³² Pr. Prof. Sp. CÂNDEA, „Taina Sfintei Mărturisiri ca mijloc de pastorație individuală”, în *Mitropolia Olteniei*, VIII (1956), nr. 6-7, p. 316.

³³ Pr. Prof. PETRE VINTILESCU, *Parohia ca teren...*, pp. 3-4, *passim*.

³⁴ Despre pregătirea credincioșilor pentru mărturisire a se vedea și: Arhimandrit Melchisedec ȘTEFĂNESCU, *Teologia Pastorală*, Ediție îngrijită de Preot Prof. Dr. Viorel SAVA și Diacon Drd. Cezar PELIN, Editura Doxologia, Iași, 2011, pp. 166-167; Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, *Taina Mărturisirii...*, pp. 120-121; IDEM, „Cum își pregătește preotul duhovnic credincioșii în vederea mărturisirii?”, în *Sfânta Spovedanie și Sfânta Împărtășanie, întrebări și răspunsuri liturgice*, Editura Trinitas, București, 2014, pp. 107-113; Pr. Dr. Sânică T. PALADE, *op. cit.*, pp. 16-30.

un serviciu mai mult decât indirect”³⁵. Această „trezire din păcat”³⁶ are menirea de a mobiliza forțele sufletești ale omului.

În esența ei, Taina Spovedaniei sau a Mărturisirii „constă în iertarea păcatelor, celor ce le mărturisesc și se căiesc pentru ele, de către episcop sau preot – în mod văzut, și de către Hristos – în mod nevăzut”³⁷, fiind taina „prin care se împărtășește harul iertării și al împăcării cu Dumnezeu, adică al reintegrării în har a creștinului pocăit”³⁸.

Dacă în fiecare dintre Sfintele Taine preotul se prezintă ca un administrator sau iconom (I Cor. 4,1), prin intermediul căruia Dumnezeu împărtășește credincioșilor harul Său, dar și ca om de ajutor sau colaborator al lui Dumnezeu (I Cor. 3,9), prin contribuția sa personală de înrâurire³⁹, în ceea ce privește administrarea Tainei Spovedaniei, părintele profesor ne spune că rolul preotului de îndrumător spiritual se afirmă într-o măsură covârșitoare:

În nicio altă taină, exercitarea unei acțiuni de înrâurire personală din partea lui nu este chiar atât de necesară. Explicația se găsește de altfel, în însăși natura momentelor și condițiilor privitoare la această taină. Pentru că, cu ocazia Sfintei Mărturisiri, sufletul celui ce se pocăiește este adânc răscolit și frământat nu numai de o datorie religioasă, ci și de o profundă trebuință psihologică de regenerare. El este, prin urmare, mai dispus și mai primitiv de îndrumări decât în orice altă împrejurare; pe de altă parte, analiza sufletească, atât prin examenul de conștiință al penitentului și prin propria-i mărturisire, cât și prin scrutarea conștiinței lui de către duhovnic, dă un prilej unic pentru cea mai adâncă pătrundere în psihologia penitentului⁴⁰.

Teologul pastoralist ține să sublinieze că, în cadrul acestei lucrări, primează „elementul supranatural și scopul religios, sau, cu alte cuvinte, refacerea raportului cu Dumnezeu prin ajutorul harului divin”⁴¹, iar ceea ce înseamnă lucrarea duhovnicului de sfătuire personală a penitentului

³⁵ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 41.

³⁶ Stavros I. BALOYANNIS, *Psihologie pastorală*, Traducere de Emanuel Dumitru, Editura Doxologia, Iași, 2015, p. 265.

³⁷ Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia...*, p. 83.

³⁸ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, pp. 25, 144.

³⁹ *Ibidem*, p. 27.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 28.

⁴¹ *Ibidem*, p. 25.

nu face parte integrantă din această taină, însă constituie pentru preotul duhovnic o obligație pastorală categorică.

În descrierea acestei activități de îndrumare duhovnicească a sufletelor și de pedagogie creștină, părintele profesor se apleacă nu numai asupra penitenților obișnuiți, ci evidențiază și responsabilitatea, necesitatea și greutatea duhovnicirii celor aflați în situații speciale din punct de vedere religios-moral și psihic⁴².

IV.1.1.1. Calitățile preotului duhovnic

În legătură cu administrarea Tainei Spovedaniei, părintele Vintilescu creionează și un portret al calităților cerute unui duhovnic, care sunt, în general, aceleași ca și ale oricărui slujitor al Altarului, și de care pastoralistul s-a ocupat în paginile lucrării *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*⁴³.

În primul rând, pentru activitatea de îndrumare spirituală în scaunul spovedaniei este necesară calitatea sacerdotală a duhovnicului⁴⁴, adică el trebuie să fi primit puterea de a săvârși Taina Spovedaniei prin hirotonia întru preot, iar apoi îngăduința de a exercita această putere prin hirotesia în duhovnic. Duhovnicia, care se conferă printr-o rânduială liturgică specială, creează și o stare harică aparte, ce îl ajută pe preot în lucrarea sa și îi oferă o identitate proprie între ceilalți preoți, devenind preot duhovnic⁴⁵, așa cum specifică rugăciunea de dezlegare din rânduiala Tainei⁴⁶. Rânduiala hirotesiei se justifică și prin faptul că mărturisirea este una dintre cele mai grele lucrări pe care preotul este dator să o îndeplinească și „cere, pe lângă puterea harică de a lega și dezlega, și multă pricepere, îndemănare și experiență de viață liturgică și pastorală, multă maturitate și răspundere”⁴⁷.

Aici, este nevoie ca preotul „să fie prin excelență *părinte*, plin de iubire față de fiii săi duhovnicești și interesat în gradul cel mai înalt posibil de mântuirea lor”⁴⁸. Iar dacă „este numit *părinte*, iar ucenicul, *fiu duhovnicesc*, înseamnă că unul naște și altul este născut și în aceasta constă

⁴² *Ibidem*, pp. 171-214.

⁴³ IDEM, *Preotul în fața chemării sale...*, pp. 103-184.

⁴⁴ IDEM, *Spovedania...*, p. 49.

⁴⁵ Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, *Taina Mărturisirii...*, pp. 110-111.

⁴⁶ *Molitfelnic*, EIBMO, București, 2013, p. 75.

⁴⁷ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. NECULA, „Care este deosebirea dintre preotul duhovnic și cel care nu a primit duhovnicia?”, în: *Tradiție și înnoire...*, vol. 1, p. 466.

⁴⁸ Pr. Dr. Sânică T. PALADE, *op. cit.*, p. 100.

legătura intimă ce se realizează între părinte și fiu duhovnicesc prin intermediul Spovedaniei”⁴⁹.

Deși menționează și alte forme de conducere spirituală sau alte categorii de îndrumători spirituali⁵⁰, totuși autorul face distincție între Taina Spovedaniei și arta formării duhovnicești⁵¹, între lucrarea sacramental-liturgică și cea pedagogico-pastorală⁵², afirmând că:

Nu se poate concepe, prin urmare, pentru un preot de enorie conducerea pastorală a sufletelor, în sensul ei propriu și complet, decât dacă ea este exercitată și în scaunul spovedaniei. Un preot de comunitate nu poate fi păstor sufletească în sens strict și adevărat, de nu va fi și duhovnicul enoriașilor săi⁵³.

Apoi, de maximă rigoare îi sunt duhovnicului moralitatea, sfințenia și evlavia: „Negreșit, fără autoritatea și prestigiul unei moralități și sfințenii, într-adevăr sacerdotale, influența preotului în perfecționarea și dirijarea sufletelor este nulă, este chiar imposibilă”⁵⁴.

De asemenea, se impune ca preotul să fie cunoscător al misticii creștine, dacă nu din experiența proprie, cel puțin dintr-o lectură bine aleasă⁵⁵. Este nevoie de „o duhovnicie specializată”⁵⁶, mai ales în conducerea sau îndrumarea sufletelor înaintate în virtute, cum este cazul clericilor, al candidaților la una din treptele preoției, al monahilor sau al persoanelor cucernice. Posibilitatea manifestării unor harisme speciale în cazul persoanelor cucernice îl poate pune pe duhovnic în situația delicată de a distinge acestea de manifestările dezordonate ale unei stări psihice nesănătoase sau de sugestiile demonice⁵⁷. Făcând recurs la experiența sa pastorală, Petre Vintilescu relatează cazul unui preot mai puțin inițiat în materie de viață mistică sau spirituală, care a confundat stările de autentică trăire ale unei creștine evlavioase cu sugestiile demonice⁵⁸.

⁴⁹ Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, „Preotul duhovnic, părinte pentru fiii săi duhovnicești”, în: *„În Biserica slavei Tale”...*, vol. I, p. 57.

⁵⁰ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, pp. 34-38.

⁵¹ † ANDREI, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *op. cit.*, p. 132.

⁵² Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, *Taina Mărturisirii...*, p. 112.

⁵³ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 39.

⁵⁴ IDEM, *Preotul în fața chemării sale...*, p. 120.

⁵⁵ † ANDREI, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *op. cit.*, p. 151.

⁵⁶ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 183.

⁵⁷ *Ibidem*, pp. 194-195.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 46-47.

Așadar, pentru a reuși să-i călăuzească pe fiii săi duhovnicești, pe orice treaptă a virtuții s-ar afla aceștia, ideal ar fi ca preotul însuși să se dovedească „un om profund duhovnicesc, un mistic purificat de fiorii unei înalte spiritualități și ai unei meditații înalte”⁵⁹.

În opinia pastoralistului, Spovedania „nu este numai o taină, ci, în același timp, este o instituție de pedagogie divină, prin care se poate cârmui sufletul prin resorturile sale cele mai adânci, în direcția unei educații în sens creștin”⁶⁰. De aceea, pentru restabilirea echilibrului sufletesc al penitentului, prin eliminarea a ceea ce provoacă dezordine și prin orientarea acestuia asupra datoriilor sale morale, se face apel la formația intelectuală a preotului: „Pe cât de ideal ar fi un duhovnic cu viață mistică, pe atât de necesar în chip absolut este însă un duhovnic instruit sau învățat”⁶¹.

Un material de învățătură bine structurat, inspirat din principiile pedagogiei divine a Sfintei Scripturi, din învățăturile Sfinților Părinți, la care se poate adăuga experiența, istoria sau literatura este de mare trebuință în scaunul de spovedanie⁶², ceea ce presupune ca preotul „să fie pregătit în știința Sfintei Scripturi, a teologiei și a normelor bisericești privitoare la viața creștină, să le posede și să le reîmprospăteze, pentru ca să le poată mânui cu înlesnire, cu dexteritate și corespunzător cazurilor de îndrumat”⁶³.

Deoarece adesea tulburarea relației cu Dumnezeu are ca efect zdruncinarea echilibrului psihic al omului⁶⁴, părintele Vintilescu nu omite să atenționeze duhovnicul nici asupra utilității cunoașterii mijloacelor de lucru din sfera psihologiei și a psihiatriei, „în care este absolut necesar să fie inițiat un duhovnic, și nici asupra tactului său pedagogic, inspirat de prudență și înțelepciune”⁶⁵. Aceste cunoștințe îi vor fi de mare ajutor în conducerea spirituală a diferitelor categorii de penitenți, mai ales a celor scrupuloși⁶⁶ sau a celor care suferă de anumite tulburări psihice:

Îndeplinirea rolului său de îndrumător spiritual în scaunul de duhovnicie, este necesar, între altele, să fie înțarmat cu (cât de) elementare cunoștințe

⁵⁹ *Ibidem*, p. 47.

⁶⁰ IDEM, „Spovedania, prilej de pastorație...”, p. 317.

⁶¹ IDEM, *Spovedania...*, p. 48.

⁶² *Ibidem*, pp. 138-140; IDEM, *Preotul în fața chemării sale...*, pp. 164, 171-173.

⁶³ IDEM, *Spovedania...*, p. 46; IDEM, *Preotul în fața chemării sale...*, p. 171.

⁶⁴ Stavros I. BALOYANNIS, *op. cit.*, p. 256.

⁶⁵ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 48; IDEM, „Taina Pocăinței”, p. 518.

⁶⁶ IDEM, *Spovedania...*, pp. 195-214.

de psihiatrie. Desigur, nu pentru a pune diagnosticuri precise sau pentru a se preocupa de vindecarea propriu-zisă; aceasta intră în competența medicului de specialitate, ci pentru a dispune de mai multă putere de pătrundere, de înțelegere a stării de suflet, de acomodare și armonizare a tratamentului duhovnicesc cu cel indicat de medicina umană⁶⁷.

Această pregătire se impune cu mai multă stringență duhovnicilor din zilele noastre, când mulți oameni, în special tineri, preferă un psihiatru în locul unui duhovnic⁶⁸. Însă, deosebirea fundamentală dintre psiha-naliză și Taina Spovedaniei constă în faptul că „duhovnicul operează în sufletele rănite cu ajutorul harului dumnezeiesc”⁶⁹, el fiind adevăratul psihoterapeut⁷⁰ care trebuie să tămăduiască pe fiii săi duhovnicești.

Duhovnicul este perceput ca un „medic curant al sufletului”⁷¹, care trebuie să dea dovadă de pricepere, dragoste și răbdare. Folosind un limbaj presărat cu multe metafore proprii părintelui Vintilescu, duhovnicul este definit ca fiind cel ce „descifrează labirintul sufletului omenesc și surprinde exact resortul deranjat” sau cel ce poate ajunge „maestru în arta de a se strecura în tainele zăvorâte ale resorturilor sufletești și a-și lăsa mâna de chirurg peste rănilor de tratat, precum și a se găsi întrarmat cu știința de a prescrie rețeta cea mai proprie cazului”⁷². Astfel, „duhovnicul se află în rol de chirurg”, fiind nevoit să intre din proprie inițiativă în „cele mai ascunse cute ale străfundului sufletesc”⁷³ sau „trebuie să urmărească răul, în originea sa, în condițiile subiective și externe ale pacientului”⁷⁴. Deci, „în timp ce arta medicului trupesc operează în domeniul palpabil al vieții fizice, duhovnicul are în vedere, în ultima linie, îndeosebi imponderabilul sufletului omenesc”⁷⁵.

Calitatea sa de doctor sufletesc îl obligă pe preotul duhovnic să se supună el însuși aceluiași exercițiu spiritual pe care le impune fiilor săi

⁶⁷ *Ibidem*, p. 198.

⁶⁸ Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, *Taina Mărturisirii...*, p. 116; IDEM, „Preotul duhovnic și Taina Spovedaniei”, în *Spovedanie și Euharistie*, Editura Doxologia, Iași, 2014, p. 26.

⁶⁹ Pr. Dr. Sânică T. PALADE, *op. cit.*, p. 52.

⁷⁰ † Hierotheos VLACHOS, *Psihoterapia ortodoxă*, Traducere de Irina Luminița NICULESCU, Editura Învierea, Timișoara, 1998, pp. 53-54.

⁷¹ † ANDREI, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *op. cit.*, p. 194.

⁷² Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 48.

⁷³ *Ibidem*, pp. 48-49.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 94.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 143.

sufletești⁷⁶, între care trecerea pe la scaunul mărturisirii constituie un imperativ nu mai puțin categoric pentru el decât pentru ceilalți credincioși⁷⁷. Nimeni nu trebuie să pretindă ca preotul să fie de la început un duhovnic desăvârșit, însă „râvna lui neîncetată pentru curățirea și îmbunătățirea sufletelor și tratamentul atent la care-și supune propriul său suflet prin frecventarea deasă a duhovnicului personal îl vor ajuta să ajungă un adevărat păstor”⁷⁸.

În legătură cu prescrierea, scurtarea ori lungirea sau agravarea canonului penitentului, părintele recomandă duhovnicului cu precădere două atitudini: seninătatea și imparțialitatea⁷⁹, adică să nu se lase influențat de resentimente sau de interese personale în scaunul de spovedanie.

De absolută necesitate este și discreția din partea duhovnicului⁸⁰, care începe cu fiecare spovedanie în parte și se prelungește dincolo de încheierea acesteia și rostirea rugăciunii de iertare. Fiind „legat de însăși instituirea acestei taine”⁸¹ și cerut de dreptul natural și de cel dumnezeiesc, păstrarea secretului mărturisirii este o obligație esențială⁸². În relațiile personale cu penitentul, duhovnicul nu trebuie să-și schimbe atitudinea față de acesta pentru a nu trezi nici cea mai mică bănuială despre o prejudecată a sa cu privire la dânsul și, totodată, „se va feri chiar de a întreprinde cu penitentul vreo conversație despre păcatele aflate la spovedanie, fie și în cazul că ar socoti necesar așa ceva pentru îndrumarea lui”⁸³.

Părintelui Petre Vintilescu îi revine meritul de a fi evidențiat câteva dintre virtuțile de competenție și însușirile alese care trebuie să inspire și

⁷⁶ Arhimandrit conferențiar Vasile MIRON, „Taina Sfintei Spovedanii, mijloc de pateristic individuală și piatră de hotar în îndreptarea sufletească a credinciosului”, în *Spovedania și Euharistia – izvoare ale vieții creștine I*, Editura Basilica, București, 2014, pp. 341-342.

⁷⁷ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 171.

⁷⁸ Pr. Prof. Ioan Gh. COMAN, „Vocația și pregătirea pentru preoție”, în *Studii Teologice*, VI (1954), nr. 5-6, p. 253.

⁷⁹ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 279.

⁸⁰ IDEM, „Taina Pocăinței”, p. 520.

⁸¹ IDEM, *Spovedania...*, p. 288.

⁸² † Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996, p. 278.

⁸³ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 291. Despre legătura dintre duhovnic și penitent a se vedea și: Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, „Aspecte pastorale privind relația duhovnic-penitent înainte, în timpul și după oficierea Tainei Mărturisirii”, în *Spovedania și Euharistia – izvoare ale vieții creștine, I Sfânta Spovedanie – Taina Pocăinței și a iertării păcatelor*, Editura Basilica, București, 2014, pp. 297-314; † Antonie PLĂMĂDEALĂ, *op. cit.*, pp. 278-287.

să caracterizeze personalitatea preotului în calitatea sa de adevărat îndrumător și păstor duhovnicesc.

IV.1.1.2. Exigențe ale unei mărturisiri eficiente

Pentru că ambianța în care se săvârșește Taina Spovedaniei facilitează buna dispoziție sufletească a primitorilor ei⁸⁴, atenția părintelui Vintilescu s-a extins și asupra aspectelor privitoare la cadrul extern și formal al acesteia, cum ar fi termenele, locul și momentul din zi în care se oficiază taina.

Mai întâi, evidențiind caracterul minimal al măsurii din porunca a patra a Bisericii, care arată că mărturisirea are și o funcție socială, comunitară, nefiind numai o obligație personală⁸⁵, teologul român se folosește de argumentele autorului scrierii *Carte foarte folositoare de suflet*⁸⁶, pentru a demonstra beneficiile unei dese mărturisiri, care nu trebuie legată de un termen anume, ci „de zdrobirea inimii sau mustarea conștiinței, adică de săvârșirea păcatului, indiferent de gravitatea lui”⁸⁷.

Dacă locul scaunului mărturisirii este, în primul rând, biserica, iar în caz de nevoie poate fi și „o casă cinstită, curată și liniștită, unde trebuie să fie și icoana Stăpânului Hristos, și mai vârtos a răstignirii Lui”⁸⁸, părintele profesor consideră că în situații excepționale poate fi folosită și cancelaria parohială în acest scop. De asemenea, pentru a fi la dispoziția credincioșilor bătrâni, bolnavi sau care locuiesc în case izolate, departe de biserică, și pentru a preveni pretextele îndepărtării unora dintre ei de Taina Spovedaniei, preotul se poate servi de una din casele credincioșilor, „care se găsește în cea mai bună considerație morală publică”⁸⁹. În condițiile în care lucrarea pastorală a Bisericii a pătruns și în spitale, unități militare, penitenciare, case de copii, case de bătrâni sau în alte instituții ale statului, Spovedania se oficiază și acolo, în locuri special alese, care să asigure secretul mărturisirii⁹⁰.

⁸⁴ Arhimandrit conferențiar Vasile MIRON, „Taina Sfintei Spovedanii...”, p. 339.

⁸⁵ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 50.

⁸⁶ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Carte foarte folositoare de suflet*, Studiu introductiv și note de protosinghel Teodosie Paraschiv, Editura Fotini, Galați, ¹²2007, pp. 177-182.

⁸⁷ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 57.

⁸⁸ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *op. cit.*, p. 56.

⁸⁹ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 60.

⁹⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. NECULA, „Care este locul în care se cuvine să se săvârșească Spovedania și care este rânduiala ei?”, în *Sfânta Spovedanie și Sfânta Împărtășanie, întrebări și răspunsuri liturgice*, Editura Trinitas, București, 2014, pp. 55-56.

Interesul pentru scaunul de duhovnicie, dar mai ales pentru locul anume din biserică unde trebuie așezat acesta, îl determină pe părintele Vintilescu să facă o incursiune în istoria disciplinei mărturisirii și a penitenței publice⁹¹, conchizând că locul de spovedanie este în naos, „în apropiere de ușa dinspre miazăzi a altarului, în vecinătatea icoanei împăra-tești a Mântuitorului”⁹².

Având în vedere faptul că poziția fizică a preotului și a credinciosului din timpul mărturisirii pot fi elemente esențiale în buna ei desfășurare⁹³, părintele profesor susține stăruitor poziția penitentului în picioare, atât pentru a se păstra solemnitatea și importanța tainei, cât și pentru a avea privirea îndreptată spre duhovnic:

Este absolută nevoie ca duhovnicul să aibă în ochii săi fața fiului de spovedanie, pentru a putea urmări în mișcările ei zbuciumul muștrării de conștiință, căința, ori eventual ezitarea de a mărturisi unele lucruri, nepăsarea, indiferența etc., într-un cuvânt: starea lui sufletească cu dispozițiile momentane. În consecință, preotul se va găsi atunci în măsură să știe în ce direcție trebuie să intervină cu sprijinul și cu îndrumarea⁹⁴.

Pentru alți autori⁹⁵ este prioritar ca duhovnicul și penitentul să se afle pe un plan de egalitate, adică, fie se pot așeza amândoi, ca în practica greacă, fie să rămână amândoi în picioare, ca în practica rusă.

Despre timpul din zi în care se oficiază această lucrare, Petre Vintilescu găsește îndreptățită opinia Sfântului Nicodim Aghioritul de a se săvârși dimineața⁹⁶, deși poate avea loc la fel de bine și seara, doar că posibilitățile și dispozițiile sufletești ale credincioșilor sunt cele de care trebuie să se țină cont în programarea spovedaniei⁹⁷.

Pe de altă parte, problema timpului săvârșirii și primirii Tainei Spovedaniei poate face obiectul educației enoriașilor „de a începe să vină

⁹¹ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, pp. 62-63; IDEM, „Taina Pocăinței”, pp. 573-578.

⁹² Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 64.

⁹³ Pr. Asist. Dr. Silviu TUDOSE, „Spovedania: în picioare, în genunchi sau pe scaun?”, în *Sfânta Spovedanie și Sfânta Împărtășanie, întrebări și răspunsuri liturgice*, Editura Trinitas, București, 2014, p. 204.

⁹⁴ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 69.

⁹⁵ † Kallistos WARE, *Împărăția lăuntrică*, Traducere din limba franceză de sora Eugenia Vlad, Editura Christiana, București, 1996, pp. 57-58.

⁹⁶ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *op. cit.*, p. 56.

⁹⁷ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 65.

la mărturisire de la un termen bine calculat, care să le îngăduie o bună spovedanie, un timp suficient pentru pocăință, iar preotul, un bun oficiu de îndrumător al conștiințelor⁹⁸. Activitatea pastorală a distinsului profesor confirmă că acest lucru este realizabil, atât la sat, cât și la oraș⁹⁹.

În niciun caz, din lipsă de timp față de mulțimea credincioșilor, nu trebuie găsit un corectiv în spovedirea în bloc sau colectivă care, deși a existat în epoca penitenței publice, era precedată de mărturisirea în taină în fața duhovnicului¹⁰⁰. Mărturisirea colectivă nu este deplină nici sub aspect material, nici ca act de pocăință, întrucât preotul nu are posibilitatea să cunoască circumstanțele în legătură cu săvârșirea păcatului și nici intensitatea pocăinței penitentului, ceea ce conduce la imposibilitatea de a-și exercita rolul său de îndrumător spiritual¹⁰¹.

Atmosfera de sfințenie potrivită spovedaniei este completată și de citirea cu evlavie și cu spirit de pătrundere a rugăciunilor sau molitfelor, numite sugestiv „primele bătaii la poarta cerului pentru penitent, în prezența, cu asentimentul și cu participarea lui psihologică”, fiind cele prin care preotul „dirijează și pașii și privirile credinciosului spre cer”¹⁰².

Ca o persoană cu mult rafinament estetic, consideră că întrebuințarea unui *Molitfelnic* sau *Agheasmatar* „frumos legat și curat, folosit poate numai cu prilejul mărturisirii, este un amănunt nu fără importanță pentru impresia și respectul care se leagă de acel moment”¹⁰³.

⁹⁸ *Ibidem*, pp. 120-121.

⁹⁹ În ceea ce privește programul din Săptămâna Mare, pe care părintele Petre Vintilescu l-a stabilit la Parohia „Sfinții Voevozi” din București, aflăm că „Spovedania în vederea împărtășirii de ziua sfântă a Învierii este de recomandat să se facă în cele dintâi trei zile ale Săptămânii Mari. E bine și pentru credincioși să-și rezerve trei zile apoi de reculegere, înainte de împărtășire, dar și pentru cucernicii preoți, care de joi înainte sunt ocupați într-una cu serviciul bisericesc”, în *Buletinul Parohiei „Sfinții Voevozi” din București*, I (1931), nr. 1, p. 4. O programare sistematică a credincioșilor pentru spovedanie în perioada posturilor, eșalonată pe săptămâni și sectoare și realizată sub forma unei invitații, întâlnim la un alt specialist în materie, în Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, *Taina Mărturisirii...*, p. 29.

¹⁰⁰ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 288; IDEM, „Taina Pocăinței”, pp. 574-578.

¹⁰¹ IDEM, „Sfânta Împărtășire...”, p. 420. Pentru o abordare din această perspectivă, a se vedea și Pr. Prof. D. STĂNILOAE, „Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii”, în *Spovedania și Euharistia – izvoare ale vieții creștine, I Sfânta Spovedanie – Taina Pocăinței și a iertării păcatelor*, Editura Basilica, București, 2014, pp. 78-106; Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA, *Taina Mărturisirii...*, pp. 87-100.

¹⁰² Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania...*, p. 66.

¹⁰³ *Ibidem*, pp. 60-61.